

O varhanách nejen čermenských

Varhany - nazývané také královský nástroj - jsou největší a mechanicky nejsložitější hudební nástroj. Český název varhany vznikl z latinského organum, které původně znamenalo jakýkoliv nástroj.

První záznamy o varhanách se dochovaly už ze starověku, ale nebyly to varhany takové, jaké si představujeme dnes. Předchůdci varhan byla Panova píšťala a dudy. Ve středověku byly varhany oblíbeným nástrojem na knížecích dvorech. Rovněž to ale nebyly varhany podobné dnešním. Varhany neměly klávesy, ale šoupátka, která se vysunovala a zasunovala podle potřeby. Později byly klávesy široké tak, že se ovládaly stiskem celé dlaně či hřbetu ruky. Varhany byly vybaveny několika rejstříky a byly velmi malé. V době renesanční došlo k vývoji v konstrukci varhan a možno říci, že renesanční varhany se velmi podobaly dnešním strojům. Největšího rozmachu ve vývoji a konstrukci varhan došlo v době barokní. Došlo k rozšíření rejstříků tak, aby odpovídaly složení barokních orchestrů, kde byly zastoupeny rodiny dechových, převážně flétnových nástrojů znějících ve všech tónových výškách. V době romantismu přibývá sbor smykavých hlasů – smyčců.

První světová válka s sebou přinesla v našich krajích kromě jiného také rekvizici cínových píšťal varhan pro vojenské účely.

Soudobé varhany by měly vycházet z osvědčených konstrukčních zásad a zvukového ideálu varhan klasických. Dobrý nástroj by měl být zvukově dobře "usazen" do prostoru, s nímž bude po celou svou existenci nerozlučně spojen.

Každá doba měla své slavné stavitele varhan, skladatele a hráče. K nejznámějším stavitelům varhan ve střední Evropě v době baroka patřil Johann Gottfried Silbermann a jeho příbuzní. Známa byla i varhanářská dílna v nedalekých Králíkách. K významným hráčům, propagátorům a znalcům hudby snad největšího skladatele převážně varhanní hudby - Johanna Sebastiana Bacha - patřil i Albert Schweitzer, který z vlastních prostředků založil v Lambaréné – v rovníkové Africe - nemocnici, kterou financoval kromě jiného i z prostředků, které vydělával jako varhanní virtuóz koncertů, na nichž interpretoval varhanní skladby zmíněného velikána.

Zdrojem zvuku jsou píšťaly. Každý stroj sestává z několika řad píšťal neboli rejstříků. Píšťaly jsou různé konstrukce, z různého materiálu - ze dřeva či kovu, zpravidla cínu, různých rozměrů, a tím i různé barvy zvuku a různé tónové výšky. Každý stroj může mít různý počet rejstříků. Řady píšťal jsou postaveny na vzdušnici, ze které proudí do píšťal vzduch. V době, kdy nebyla elektřina, byl vzduch vháněn do stroje sešlapováním měchů – i čermenské varhany mají stále tuto možnost a kdysi se střídali chlapci ve šlapání, aby bylo možné na varhany v době bohoslužeb hrát.

Varhanní skříň je to, co je zpravidla na každých varhanách nejvíce vidět. Z varhanního stroje jsou většinou vidět pouze přední píšťaly, kterým bývá věnována zvláštní umělecká pozornost; řada těchto předních, viditelných píšťal, se nazývá prospekt.

Zpravidla je každý varhanní stroj ovládán jedním manuálem, sestávajícím z řady kláves, basový stroj je zpravidla ovládán pedálem, sestávajícím z řady pedálových kláves. Během hry může varhaník využívat různé manuály a tím měnit charakter zvuku. Kromě manuálů jsou na hracím stole umístěna rejstříková táhla či klapky, která umožňují i během hry zapínat a vypínat jednotlivé rejstříky.

Tónový rozsah varhan, nahlížený podle rozsahu manuálu, se může zdát ve srovnání s jinými klávesovými nástroji, např. s klavírem, poměrně malý, neboť zpravidla obnáší čtyři až čtyři a půl oktávy – jedna oktáva je řada osmi po sobě jdoucích tónů. Tento rozsah se týká rejstříku v základní poloze, kterou je 8 stop. Vzhledem k tomu, že varhany mohou obsahovat rejstříky od 64 stop až po 1 stopu, může být jejich celkový tónový rozsah 6–9 oktáv. Proto se říká, že varhany jsou hudebním nástrojem, který má největší tónový rozsah.

V českých kostelích nejčastěji nacházíme dvoumanuálové varhany, které mají zpravidla hlavní stroj, pozitiv a pedál. Varhany ve větších kostelích bývají trojmanuálové, výjimečně čtyřmanuálové. V kostele sv. Mořice v Olomouci mají varhany se šesti manuály. Naproti tomu malé varhany mohou být i jen jednomanuálové s pedálem.

Varhany umístěné v čermenském evangelickém kostele jsou dvoumanuálové s pneumatickou trakturou. Jsou vybaveny 18 rejstříky a pedálem. Již v článku „O zvonech“ jsem psala, že mají sice nepodloženou, ale zajímavou historii. Byly vyrobeny firmou Jan Tuček Kutná Hora v roce 1915 a byly údajně určeny pro ruského cara Mikuláše II. Když byly odeslány na

dlouhou cestu, zuřila 1. světová válka a v Rusku vypukla revoluce a varhany se do carského paláce nedostaly, ale zůstaly v Čermné.

Varhanní stroj je zasazen do starší varhanní skříně z roku 1858 pocházející z předchozích varhan vyrobených Eduardem Hanischem z králické varhanářské dílny. Skříň je svojí zdobností výrazně inspirována staršími barokními formami. Zvukově odpovídají pojetí varhanní hry v době svého vzniku, a tudíž jsou vhodné pro interpretaci skladeb z období romantismu a hudby 20. století. V roce 2001 byla v rámci restaurátorských prací v interiéru kostela obnovena původní barevnost varhanní skříně z roku 1858.

Varhany v Čermné slouží převážně k bohoslužebným účelům. Ale pravidelně již několik let se zde konají koncerty varhanní hudby v rámci Mezinárodního letohradského festivalu. Hrál zde již mnoho vynikajících umělců. Všichni si nástroj chválili, hrálo se jim v Čermné dobře.

Varhany, jak je popsáno stručně výše, jsou velice složitým organismem, vyžadujícím čas od času péči. Čermenské varhany právě nyní musí být podrobeny náročnější opravě. Proto se ještě jednou obracíme touto formou na všechny příznivce varhanní hudby, kteří ji rádi posloucháte na koncertech buď v rámci festivalu, nebo i na koncertech během svátečních období v Adventu, o Vánocích s prosbou o podporu veřejné sbírky na obnovu těchto varhan, která byla vyhlášena obcí Horní Čermná. Příspěvek je možné odevzdat i na evangelické faře Českobratrské církve evangelické v Horní Čermné.

Za všechny dary předem srdečně děkujeme a těšíme se na setkání při poslechu krásné hudby, která přináší radost, která povznáší a obohacuje naši duši. A přijďte se na varhany podívat – třeba v rámci Noci kostelů.

Zpracovali:

Věra Dadáková

Daniel Dušek

Další zdroj informací - Wikipedie